

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ФУНКЦІЙ ОРГАНІВ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ОБ'ЄКТУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ**LEGAL ANALYSIS OF THE FUNCTIONS OF BAR SELF-GOVERNMENT BODIES AS AN OBJECT OF ADMINISTRATIVE LAW REGULATION IN UKRAINE**

Дрозд О.Ю., д.ю.н., професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри поліцейського права
Національна академія внутрішніх справ,
ORCID ID: 0000-0002-4514-6594

У статті визначено, що функції органів адвокатського самоврядування як об'єкт адміністративно-правового регулювання в Україні – це основні напрями діяльності, визначені з метою реалізації завдань, покладених на адвокатське самоврядування, що забезпечують захист професійних прав адвокатів, гарантії їхньої незалежності та розвиток стандартів правової допомоги, спрямовані на дотримання інтересів суспільства у наданні кваліфікованої правової допомоги та на встановлення етичних та професійних засад адвокатської діяльності. Функції органів адвокатського самоврядування як об'єкт адміністративно-правового регулювання в Україні виступають специфічною формою реалізації повноважень органів адвокатського самоврядування та є об'єктом адміністративного регулювання для забезпечення їх прозорості та ефективної діяльності. Зв'язок між функціями функції органів адвокатського самоврядування та адміністративно-правовим регулюванням формується на основі необхідності забезпечення прозорості, правового порядку та підконтрольності у реалізації публічно значущих функцій, що охоплюють як захист прав адвокатів, так і дотримання інтересів громадян у наданні якісної правової допомоги.

Проведено правовий аналіз функцій органів адвокатського самоврядування як об'єкту адміністративно-правового регулювання в Україні.

Акцентовано увагу, що захисна функція органів адвокатського самоврядування щодо захисту професійних прав адвокатів та гарантування адвокатської діяльності полягає у реалізації комплексної нормативно-регуляторної, захисної, безпекової, контролюючої та забезпечувальної діяльності щодо створення умов для належного функціонування адвокатури з дотриманням відповідних прав адвокатів. Захисна функція органів адвокатського самоврядування реалізується комплексним інструментарієм органів адвокатського самоврядування, зокрема, через: – нормативно-регуляторне забезпечення адвокатської діяльності (формування етичних стандартів, правил професійної етики, механізмів контролю за їх дотриманням тощо); – захисні та безпекові механізми забезпечення прав адвокатів (реактування на дії правоохоронних органів, подання скарг до судових інстанцій, участь у справах щодо захисту професійних прав адвокатів тощо); – дисциплінарний контроль; – забезпечення незалежності адвокатів (створення та підтримка механізмів, які захищають адвокатів від незаконного тиску, запобігання конфлікту інтересів тощо).

Ключові слова: адвокатське самоврядування, адвокатура, адміністративне регулювання, діяльність, доктрини, контроль, легалізація, об'єкт, правові засади.

The article defines that the functions of the bodies of bar self-government as an object of administrative and legal regulation in Ukraine are the main areas of activity determined in order to implement the tasks assigned to bar self-government, which ensure the protection of the professional rights of lawyers, guarantees of their independence and the development of standards of legal assistance aimed at upholding the interests of society in the provision of qualified legal assistance and establishing the ethical and professional foundations of advocacy. The functions of the self-governing bodies of the bar as an object of administrative and legal regulation in Ukraine are a specific form of exercising the powers of the self-governing bodies of the bar and are the object of administrative regulation to ensure their transparent and effective activity. The connection between the functions of the self-governing bodies of lawyers and administrative and legal regulation is formed on the basis of the need to ensure transparency, legal order and control in the implementation of publicly significant functions, which include both the protection of the rights of lawyers and the observance of the interests of citizens in the provision of quality legal assistance.

A legal analysis of the functions of the self-government bodies of lawyers as an object of administrative and legal regulation in Ukraine was carried out.

Attention is drawn to the fact that the protective function of the self-governing bodies of the bar in relation to the protection of the professional rights of lawyers and the guarantee of the legal profession consists in the implementation of complex regulatory, protective, security, control and security activities in order to create conditions for the proper functioning of the bar with observance of the relevant rights of lawyers. The protective function of the self-governing bodies of the bar is realized by a complex toolkit of the self-governing bodies of the bar, in particular, through: – normative and regulatory support of the bar's activity (formation of ethical standards, rules of professional ethics, mechanisms for monitoring their compliance, etc.); – protective and security mechanisms for ensuring the rights of lawyers (response to the actions of law enforcement agencies, filing complaints with judicial authorities, participation in cases related to the protection of the professional rights of lawyers, etc.); – disciplinary control; – ensuring the independence of lawyers (creation and support of mechanisms that protect lawyers from illegal pressure, prevention of conflict of interests, etc.).

Key words: self-government of the bar, advocacy, administrative regulation, activity, doctrines, control, legalization, object, legal principles.

Актуальність теми. Завдяки діяльності органів адвокатського самоврядування до регулювання та контролю за інститутом адвокатури, забезпечується високий рівень професійності, що є фундаментом для захисту прав громадян. Така діяльність адвокатського самоврядування формується за відповідними напрямками – функціями, що містком адвокатури між суспільством та правовою системою.

Як за критеріями класифікації, так і за змістом, перелік функцій органів адвокатського самоврядування не є вичерпним, а тому поглиблення наукових розробок даної тематики матиме значну користь для завершення процесу реформування адвокатури та адвокатського самовряду-

вання та удосконалення діяльності та функціонування адвокатури України [3, с. 292–297; 7, с. 202–206].

Огляд останніх досліджень. Питаннями діяльності адвокатури як об'єкту адміністративно-правового регулювання в Україні займалися такі дослідники-правники як: Ю. Бойко, А. Головін, О. Кальман, С. Ківалов, Я. Малик, Т. Міщенко, О. Назаренко, Є. Середа, Ю. Тихомиров, О. Шамшина та інші.

Однак, адвокатура як діяльність постійно розвивається, відповідно її взаємодія з адміністративним правом потребує більш детальних наукових викликів.

Метою статті є здійснення правового аналізу функцій органів адвокатського самоврядування як об'єкту адміністративно-правового регулювання в Україні.

Виклад основних положень. Зміст функцій органів адвокатського самоврядування має бути логічним продовженням загального призначення адвокатського самоврядування та самостійною ланкою у тріаді «мета – завдання – функції». Принагідно слід уточнити, що поняття «завдання» та «функції» не є тотожними. Функція є зовнішньою формою реалізації поставленого до виконання завдання і тому за своїм змістом не може ототожнюватися із ним [2].

Якщо більш детально звернутися до розкриття змісту поняття «функції», то М. Єфіменко визначає суміжне поняття «функції адвоката» як основні напрями діяльності адвоката, що здійснюються ним із метою здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту [4, с. 348].

На наш погляд, функції органів адвокатського самоврядування як об'єкт адміністративно-правового регулювання в Україні – це основні напрями діяльності, визначені з метою реалізації завдань, покладених на адвокатське самоврядування, що забезпечують захист професійних прав адвокатів, гарантії їхньої незалежності та розвиток стандартів правової допомоги, спрямовані на дотримання інтересів суспільства у наданні кваліфікованої правової допомоги та на встановлення етичних та професійних засад адвокатської діяльності. Функції органів адвокатського самоврядування як об'єкт адміністративно-правового регулювання в Україні виступають специфічною формою реалізації повноважень органів адвокатського самоврядування та є об'єктом адміністративного регулювання для забезпечення їх прозорості та ефективності діяльності. Зв'язок між функціями функції органів адвокатського самоврядування та адміністративно-правовим регулюванням формується на основі необхідності забезпечення прозорості, правового порядку та підконтрольності у реалізації публічно значущих функцій, що охоплюють як захист прав адвокатів, так і дотримання інтересів громадян у наданні якісної правової допомоги.

Якщо звернутися до системи функцій, то на думку У. Бека, в системі публічного управління органи адвокатського самоврядування мають сприяти створенню належних умов для ефективної комунікації між учасниками адвокатської діяльності, а також із органами публічної влади, суспільством та міжнародною спільнотою. Виділяються дві основні форми реалізації цієї функції: представницька (вираження спільних інтересів адвокатів) і комунікативна (забезпечення умов і засобів для вільного обміну інформацією між адвокатами та іншими учасниками суспільних відносин). У межах публічного управління органи адвокатського самоврядування виконують функції, що відповідають їхнім цілям і завданням. До них належать формування високопрофесійного, антикорупційного адвокатського корпусу, встановлення етичних стандартів для адвокатів, а також захисна та забезпечувальна функції. Для виконання цих завдань органам адвокатського самоврядування надано ряд повноважень, зокрема, делегованих державою [6, с. 118-123].

На думку С. Ковтун, система функцій органів адвокатського самоврядування включає такі основні напрями: формування висококваліфікованого адвокатського корпусу, що є неприхильним до корупції; встановлення етичних стандартів адвокатської діяльності; захисна функція; забезпечувальна функція, яка ділиться на представницьку та комунікативну функції. Згідно з законодавчим та статутним визначенням, головними функціями Національної асоціації адвокатів України є консолідаційна, самоврядно-забезпечувальна, організаційно-стратегічна, іміджева, корпоративно-захисна, нормативна та функція адміністрування. Безпосередньо закріплені законодавством функції НААУ є представницька, захисна, кваліфікаційна та адміністративно-інформаційна. Самоврядні функції НААУ включають кваліфікаційну, дисциплінарну, нормот-

ворчу, роз'яснювальну, методологічну, адміністративну, представницьку, фінансово-розпорядчу, фінансово-контрольну, інформаційну, виконавчу, установчу тощо. Статутні функції НААУ охоплюють представницьку, захисну, інформаційну, пропагандистську, контрольну, превентивну, законотворчу, виховну, освітню, дослідницьку, видавничу функції, а також функцію міжнародного співробітництва та організаційну. Особливою функцією НААУ, яка підкреслює її відмінність від інших інститутів та потребує закріплення в законі, є адміністрування, що полягає у прийнятті адміністративних актів, ухваленні управлінських рішень та юридично значущих дій, спрямованих на ведення Єдиного реєстру адвокатів України, організацію доступу до професії адвоката та підвищення кваліфікації адвокатів. Для закріплення цієї функції в законодавстві вчена пропонує доповнити пункт 4 частини 2 статті 45 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», змінивши його редакцію на: «забезпечує доступ та відкритість інформації про адвокатів України, організовує роботу сервісів, необхідних для функціонування інституту адвокатури». [3, с. 292–297; 7, с. 202-206].

Т. Вільчик вважає, що адвокатура, крім основного свого функціонального призначення – надання професійної правничої допомоги кожному, хто її потребує, виконує й інші соціально вагомі функції: функцію професійно-правового контролю за забезпеченням системою публічної влади конституційних прав і свобод людини; медіативну функцію, гармонізуючи відносини між суспільством і державою; просвітницьку функцію, поширюючи правову просвіду та привчаючи людей вирішувати свої проблеми в рамках закону і за допомогою закону; виховну функцію, здійснюючи навчання стажерів та адвокатів; нормотворчу, приймаючи внутрішнє законодавство, що регулює адвокатську діяльність; функцію законотворчої ініціативи, зокрема готуючи висновки на законопроекти, пов'язані з адвокатською діяльністю [5, с. 24–29].

С.О. Весніним визначено, що органи адвокатського самоврядування мають такі основні функції (основні напрями діяльності, що спрямовані на досягнення цілей і завдань адвокатського самоврядування): представництво адвокатури України у взаєминах з органами державної влади, їх посадовими особами, іншими суб'єктами правовідносин та міжнародними інституціями; захист професійних прав адвокатів і гарантування здійснення адвокатської діяльності; забезпечення високопрофесійного адвокатського корпусу для держави і суспільства; забезпечення прозорості адвокатської діяльності та доступності інформації про адвокатів України; участь у формуванні окремих державних органів; управління фінансовими та майновими ресурсами адвокатського самоврядування; забезпечення якісного і своєчасного надання адвокатами безкоштовної правової допомоги; інші функції, передбачені чинним законодавством і статутними документами органів адвокатського самоврядування [2].

Слід здійснити більш детальний аналіз вищевказаних функцій.

Захисна функція органів адвокатського самоврядування щодо захисту професійних прав адвокатів та гарантування адвокатської діяльності полягає у реалізації комплексної нормативно-регуляторної, захисної, безпекової, контролюючої та забезпечувальної діяльності щодо створення умов для належного функціонування адвокатури з дотриманням відповідних прав адвокатів. Дана функція реалізується комплексним інструментарієм органів адвокатського самоврядування, зокрема, через:

- нормативно-регуляторне забезпечення адвокатської діяльності (формування етичних стандартів, правил професійної етики, механізмів контролю за їх дотриманням тощо);
- захисні та безпекові механізми забезпечення прав адвокатів (реагування на дії правоохоронних органів,

подання скарг до судових інстанцій, участь у справах щодо захисту професійних прав адвокатів тощо);

– дисциплінарний контроль;

– забезпечення незалежності адвокатів (створення та підтримка механізмів, які захищають адвокатів від незаконного тиску, запобігання конфлікту інтересів тощо).

Функція забезпечення держави та громадян високо-професійним адвокатським корпусом тісно поєднується із захисною функцією органів адвокатського самоврядування, адже фактично створює однакові правовідносини, при цьому, функція забезпечення більш спрямована на професійний розвиток та підвищення кваліфікації адвокатів.

Представницька функція органів адвокатського самоврядування об'єднує внутрішнє керування, захист професійних інтересів та співпрацю із зовнішніми правовими суб'єктами. Завдяки представницькій функції створюється правовий зв'язок між адвокатурою та публічними інституціями (органами державної влади, місцевого самоврядування, суб'єктами громадянського суспільства). У цій взаємодії органи адвокатського самоврядування виступають посередниками, сприяючи ефективній комунікації та забезпечуючи належний правовий захист статусу і репутації інституту адвокатури в суспільстві.

Окремою функцією є забезпечення транспарентності адвокатської діяльності, що поширюється на внутрішню організацію адвокатури щодо створення відкритого, доступного та належно підзвітного середовища діяльності адвокатів. Ще одним аспектом забезпечення відкритості є інформування громадськості про діяльність адвокатури та роз'яснення її значення для суспільства через відпо-

відні заходи, інформаційні кампанії, освітні проєкти, які допомагають громадянам краще зрозуміти роль адвокатів у правовій системі.

Функція органів адвокатського самоврядування щодо субсидіарного формування окремих органів державної влади полягає в забезпеченні професійної, етичної та компетентної підтримки від органів адвокатського самоврядування, яка сприяє забезпеченню верховенства права та прозорості у функціонуванні окремих органів державної влади, впливаючи на якість управління та правозастосування.

Функція розпорядження фінансовими та майновими ресурсами органами адвокатського самоврядування є важливим аспектом внутрішньої організації діяльності адвокатури, що охоплює, зокрема, забезпечення фінансових потреб для розвитку адвокатури, управління майном, залучення та розподіл ресурсів для виконання статутних цілей, а також формування прозорих механізмів контролю за фінансовими потоками.

Функція органів адвокатського самоврядування щодо забезпечення надання адвокатами якісної та своєчасної безоплатної правової допомоги є важливим напрямком забезпечення доступу до правосуддя й захисту прав громадян, що охоплює організаційно-контрольні механізми (наприклад, контроль та моніторинг якості послуг, організація системи надання безоплатної правової допомоги тощо) та стимулюючі заходи (наприклад, професійний розвиток та навчання адвокатів, інформаційна підтримка тощо), що спрямовані на дотримання етичних стандартів та підвищення професійності адвокатів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.
2. Веснін С. О. Поняття, ознаки та функції органів адвокатського самоврядування. Аналітично-порівняльне правознавство. № 2. 2022. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.02.43>
3. Ковтун С. О. Функції органів адвокатського самоврядування в Україні. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. Серія економічна. Серія юридична. Випуск 30/2021. С. 292–297.
4. Єфіменко М. Ю. Завдання та функції адвоката в адміністративному процесі. *Форум права*. 2012. № 4. С. 343–348.
5. Вільник Т. Б. Функції інституційної адвокатури. *Форум права*. 2017. № 2. С. 24–29.
6. Бек У. П. Органи адвокатського самоврядування в системі органів публічного управління: поняття та функції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2022. Вип. 68. С. 118–123.
7. Каденко О. О. Функції Національної асоціації адвокатів України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2019. Вип. 38. С. 202–206.